Երևանի թիվ 173 հիմնական դպրոց

Վերապատրաստվող ուսուցչի

հետազոտական աշխատանք

Հետազոտության թեման `

Որևէ արձակ երկի ուսուցման փոխներգործուն

մեթոդներ և հնարներ

Հետազոտող ուսուցիչ ` **Գևորգյան Անահիտ**

Երևան քաղ. Հանրապետական

թիվ 2 հատուկ կրթահամալիր

Երևան 2023թ.

Բովանդակություն

Ներածություն……3

Հերոսի կերտավորման արվեստը Ռաֆֆու մոտ……4

Եզրակացություն……12

Օգտագործված գրականության ցանկ……13

Ներածություն

Մշտապես Հայաստանում շատ բարեփոխումներ են տեղի ունենում, որոնցից ամենակարևորը կրթության բովանդակային բարեփոխումների փուլն է։

Պետությունը սահմանում է իր ակնկալիքները հանրակրթությունից՝ կարևորելով գիտելիքների, հմտությունների, կարողությունների, արժեքների այն համակարգը, որոնց ձևավորման ուղղությամբ աշխատելու ենք մենք՝ ուսուցիչներս, քանի որ մենք ենք կրթելու և պատրաստելու պետական մտածելակերպ ունեցող և ապագայի մարտահրավերներին դիմակայելու պատրաստ քաղաքացի։

Նրանք զգալի ինքնուրույնություն, ստեղծագործական մոտեցումներ կարող են դրսևորել կրթական միջոցներն ընտրելու գործում։ (Այս քաղաքականությունն էապես մեծացնում է ուսուցիչների պատասխանատվությունը)։ Հանրակրթության առջև խնդիր է դրված ձևավորել ողջ կյանքի համար կիրառելի գիտելիքներով, կարողություններով, արժեքներով օժտված անհատներին։ Սակայն խնդիր առաջացավ մշակելու որոշակի տեխնոլոգիաներ, մեթոդներ՝ նյութի յուրացումը սովորողներին մատչելի դարձնելու համար։

Այս նպատակին հասնելու կարևոր գործոններից մեկը ակտիվ մեթոդներով ուսուցման կազմակերպումն է։ Աշակերտը ուսումնական գործընթացի ակտիվ մասնակիցն է։ Համատեղ գործունեության արդդյունքում ձեռք է բերվում գիտելիք և կարողություն։ Ուսուցիչը պետք է հնարավորություն տա աշակերտին՝ խոսել և բարձրաձայն մտածել։

Այսօր կարևորվում է ոչ միայն գիտելիքների հաղորդումը, այլև գրագետ, կապակցված խոսք մշակելու կարողությունը և ստեղծագործական երևակայության զարգացումը։

Այսօր դասավանդող ուսուցչի առջև դրված է հայեցի կրթության և դաստիարակության, ազգապահպանման, ազգային արժանապատվության բարձրացման խնդիրը։

Այդ տեսանկյունից Ռաֆֆու «Սամվել» պատմավեպի ուսուցումը և կերպարների ճիշտ բնութագրումը կարող է նպաստել աշակերտի ճանաչողական հմտությունների զարգացմանը և կերպարների ձևավորմանը։

Հերոսի կերպավորման արվեստը Ռաֆֆու մոտ

Դպրոցում պատմագեղարվեստական երկի ուսումնասիրությունը սովորողի մեջ ձևավորում է իր ժողովրդի կյանքի ու ճակատագիրը ըմբռնելու կարողություն:

Քննարկումներին ակտիվ մասնակցելու և սեվական տեսակետը արտահայտելու համար աշակերտին հնարավորություն է ընձեռում բազմակողմանիորեն բնութագրել գրական հերոսներին, գտնել նրաց ընդհանրություններն ու տարբերությունները, հոգեբանորեն բացատրել արարքների դրդապատճառները և շարժառիթը:

Միջառարկայական կապերի ստեղծմամբ ինտեգրված ուսուցումն իրականացնում է երկու կարևոր խնդիր.

1. Գրական ստեղծագործության հիմնական գաղափարի ընկալում.
2. Ժողովրդի պատմության ճանաչողական և պատմության ու գրականության փոխկապակցվածության ըմբռնում.

Սրա արդյունքում խթանվում է սովորողների հետաքրքրությունը գրական երկի նկատմամբ, ձևավորվում է ազգային բարձր արժանապատվություն, համամարդկային մշակույթի մեջ իր արժանի տեղի ըմբռնում և ստեղծագործական մոտեցում կենսական խնդիրներին:

Այս հանգամանքը նկատի ունենալով՝ պատմավեպի կերպարն ուսուցանելիս պետք է լայնորեն օգտագործել միջառարկայական կապերը, որոնք կխթանեն աշակերտի ակտիվ մասնակցությունը և կապահովեն ուսուցման արդյունավետությունը:

Երբ պարզում ենք, որ աշակերտները որոշակի պատկերացում ունեն վեպի գաղափարական բովանդակության մասին, անցնում ենք գլխավոր կերպարների վերլուծությանը: Նախ՝ հարցնում ենք, թե որ կերպարներն են ավելի շատ դուր եկել և ինչու՞ հատկապես այդ կերպարները: Նախ նշենք, որ «Սամվելը» առաջին ռոմանտիկ պատմվածքն է: «Ռոմանտիկները» տառապում էին դարի ցավերից և ուշադրություն էին դարձնում իրական կյանքում եղած աղքատության վրա և այն վերացնելու համար ներշնչվում էին իդեալական հերոսի գաղափարով, որը պետք է վերացներ այդ աղքատությունն ու անարդարությունը:

Ռաֆֆու «Սամվելը» պատմավեպում պետք է անդրադառնալ գրականագիտական մեկնաբանությանը:

«Կերպար – գրական – կերպարը » ենթադրվում է մարդկության բնավորության գծերի խտացում, որոնք բացահայտում են նրա անհատականությունը և տիպական նշանակությունը: Ռաֆֆու ստեղծած կերպարները մեծ մասամբ աչքի են ընկնում իրենց ուժեղ և հպարտ բնավորությամբ և ազատության համար պայքարելու հզոր կամքով,

որոնք հատկանշական են ռոմանտիզմին: Կերպարների բնութագրականը տալու ժամանակ անհրաժեշտ է սովորողներին մղել հետազոտական ինքնուրույն աշխատանքի: Պետք է հասնել նրան , որ աշակերտներն իրենք բնութագրեն վեպի կերպարները, կատարեն պատկերավոր և տրամաբանական իմացության միահյուսում:

Բնութագրելիս կարևորում ենք հետևյալ հարցադրումները.

- Կերպարների հասարակական ծագումը, նրանց ով լինելը
- Արտաքին նկարագիրը
- Գործունեությունը
- Նրանք՝ ընտանիքում և հասարակական կյանքում
- Նրանց հոգեբանական խառնվածքը , վերաբերմունքը ժամանակաշրջանի հուզող խնդիրների նկատմամբ
- Նրանք և հայրենիքը, ժողովուրդը
- Անձնական և հասարակական շահերը
- Հեղինակի վերաբերմունքը նրանց նկատմամբ, ի՞նչ շահեր է հետապնդում
- Պրոբլեմային աշխատանքներ
- Կերպարի արդիական հնչեղությունը
- Գրական կերպարի նկատմամբ անհատական քննադատական կարծիքի ձևավորում

Մեր նպատակն է հասնել նրան, որ սովորողները ձեռք բերեն գրական հերոսին նկարագրելու, նրա դիմանկարը կամելու, մարդկայինը տեսնելու և գնահատելու կարողություն: Սովորողը պետք է անկաշկանդ արտահայտի իր մտքերը:

Սամվելը վեպի կենտրոնական դեմքն է , որի անունով էլ կոչվում է պատմավեպը: Հեղինակը Սամվելի արտաքին նկարագրից ուղի է հարթում նրա ներքինը, բացահայտում վարքագիծը, նկարագրում կերպարի ապրումների ներքին բարդ խաղը, հետագայում անդրադառնում գործելակերպին: Հետո պահանջում ենք , թե երբ են առաջին անգամ տեսնում նրան:

Նրա արտաքինը ցույց էր տալիս հոգու խռովությունը, իսկ աչքերի մեջ նշմարվում էր մի անբացատրելի վրդովմունք: Երիտասարդը Վահան Մամիկոնյանի որդի Սամվելն էր:

Ծանր դրամատիկական վիճակում է գտնվում Սամվելը վեպի առաջին իսկ գլուխներից. հայրը՝ Վահան Մամիկոնյանը, քեռին՝ Մերուժան Արծրունին, դավաճանաբար թշնամու կողմն էին անցել: Նրանց հավատարմորեն հետևում էր մայրը: Սամվելին սփոփում էր հայրենիքի նկատմամբ ցուցաբերած անկաշառ սերը:

Նրա առաջ կանգնած էր երկու մեծություն՝ ծնող և հայրենիք։ Որի՞ն գերադասություն տալ։

Ուսուցչի առջև ծառանում է մի դժվարին խնդիր։ Կարո՞ղ է ուսուցիչը աշակերտի մեջ սեր արթնացնել Սամվելի նկատմամբ, որպեսզի հայրենասիրության վեհ գաղափարը չնսեմանա ծնողասպանության ահավոր մեղքից։ «Ինչպես կգնահատեք Սամվելի արարքը» հարցադրումից հետո կիրառվում է «Սուր անկյուններ» մեթոդը։ Գրատախտակին գծվում է եռանկյուն, անկյուններում երեք տարբեր գույնի թերթերի վրա գրվում նրա արարքը գնահատող 3 տեսակետներ։

Ապա աշակերտներին առաջարկվում է վերցնել սեղանին դրված այն գույնի թերթիկը, որը ներկայացնող համապատասխան տեսակետը իրենք պաշտպանում են։ Միևնույն գույնի թերթիկն ընտրած աշակերտները կազմում են խմբեր։ Խմբերը ընտրում են իրենց խոսնակներին, որոնք պետք է ներկայացնեն իրենց խմբի կարծիքները բանավեճի ընթացքում։ Այդ քննարկման ընթացքում մասնակիցները կարող են փոխել իրենց կարծիքները և տեղափոխվել այլ խումբ։ Քննարկումից հետո խմբերից յուրաքանչյուրը հանրագումարի է բերում իր դիրքորոշումը և այն հիմնավորող փաստարկները։

Սամվելի կերպարը վերլուծում ենք նաև դատական նիստով։

Բեմը կահավորում ենք դատական ատյանի ձևով։ Բեմ է բարձրանում մի աշակերտ և ասում.

- Այսօր գումարում ենք դատական մի նիստ ՝ հարազատ հոր և մոր սպանությունների մեջ մեղադրվող իշխանազն Սամվել Մամիկոնյանի արարքի առնչությամբ դասը հայտարարում եմ բացված։

Դատը վարում է դատավոր Բուզանդը։ Գործով անցնող բոլոր վկաները ներկայացված են, ատյանի անդամներին տրվում է լրացուցիչ հարցերի և պարզաբանումների իրավունք։ Վերջում դատարանն անցնում է վճիռ կայացնելու։ Դատարանը որոշում է Սամվել Մամիկոնյանին ճանաչել անմեղ և նրա անձնազոհ և հայրենասիրական արարքը օրինակ համարել հետագա սերունդների համար։

Վահան և Վասակ Մամիկոնյանների կերպարները բնութագրելիս օգտվում ենք «Վենի դիագրամից»։

Այս մեթոդի կիրառումը տեսանելի է դարձնում Մամիկոնյան եղբայրների ընդհանրությունները և առանձնահատկությունները։ Վասակի մոտ ներդաշնակորեն են դրսևորված բազկի, խելքի և հնարագիտության կարողությունները։ Հերոսական է նաև նրա պատասխանը. «Լսիր, արքա, ես, ես այն Վասակն եմ, որ մի հսկա ձի… երբ աջ

ոտքիս վրա մի ձի հենվում, աջակողմյան լեռը գետնի տակ էի տանում, իսկ երբ ձախ ոտքիս վրա էի հենվում, ձախակողմյան լեռը գետնի տակն էի տանում»։

Այս ամենը բացահայտում է նաև նրա կերպարը՝ հաստատամիտ մարդու համառությունը և անգթությունը, երբ այդ պետք էր։

Համագործակցող աշխատանքի արդյունքում բերված փաստարկները ցույց են տալիս, որ, իրոք, հերոսն իր ընտրած ճանապարհի անկոտրում ուղևորն է և կարող է իր գաղափարական հակառակորդի նկատմամբ վարվել մահվան անողոքությամբ։

«Ով որ մեզ հակառակ է, մեզանից չէ։ Մենք անխնա պատժել գիտենք այնպիսիին»։

Այս գաղափարի շուրջ հաջորդ փուլում տալիս ենք առաջադրանքներ .

1. Ի՞նչ է դավաճանությունը

2. Կարո՞ղ ես ներել դավաճանին

Բանավեճի ընթացքում պետք է հարգել ընկերոջ կարծիքը և չպարտադրել սեփականը։

Այս բանավեճի միջոցով փորձում ենք հասնել նրան, որ աշակերտները մերժեն այն մարդուն, որը կյանքում գործում է սոսկ եսասիրական մղումով։

«Վահան Մամիկոնյանը վեպի ուժեղ, կենդանի կերպարներից է։ Նրա անկումը՝ դավաճանական շարժման անխուսափելի կործանման խորհրդանիշը»։

Թեմային առնչակից է նաև Մերուժան Արծրունու կերպարը։ Նա վաստակել է բոլորի ատելությունը Շապուհի քրոջ՝ Որմիզդուխտի հանդեպ ունեցած սիրո պատճառով։ Նա ուրացող է և մերժված բոլորից։ Նա գիտեր, որ բոլորը իրեն մեռած են համարում բարոյապես։

Աշակերտներին պետք է անպայման ասվի, որ Ռաֆֆին դավաճաններին փորձում է դուրս բերել մոլորությունից.«… Եթե դու կամենում ես կրկին վայելել քո ընտանիքի և քո աշխարհի սերը, պետք է դառնաս չար ճանապարհից»։

Նշենք նաև մեկ հատված, որը կարևոր է ընթերցելու համար. «Լսիր, հայր, ընդունիր տառապյալ որդուդ աղաչանքը, մի արատավորիր Մամիկոնյանների պայծառ անունը հավիտենական ամոթով։ Դեռ ուշ չէ»։

Մեծ խորհուրդ ունի նաև այս հատվածի նշանակությունը. «Նա լիզում էր յուր սեփական արյունը, որը լճացել էր գետնի վրա…»։

Այստեղ արդեն աշակերտներին հարկ ենք համարում ասել, որ այս տեսարանով հեղինակը ցույց է տալիս՝ դավաճանները խմում են սեփական ժողովրդի արյունը։

Անցկացնել երկու զուգահեռներ

1) Հայրենասեր → Սամվել → Մայր Տաճատուհի → դավաճան
2) Հայրենասեր → Արծրունյաց մեծ տիկին → Մերուժան Արծրունի → դավաճան

Վեպում կան Սամվելին լրացնող այլ սիրելի կերպարներ՝ Մ. Մաշտոց և Ս. Պարթև։ Նաև լավ հնարավորություն է ընձեռնվում երանելի այս այրերի մասին ունեցած տեղեկություններն իրազեկելու։

Դասարանը բաժանում ենք խմբերի և հանձնարարում ենք աշխատել «Կանխագուշակումների աղյուսակի» վրա։

1) Բնույթը
2) Ի՞նչ փաստեր ունեմ
3) Ի՞նչ որոշեցին
4) Ի՞նչ եմ ակնկալում
5) Ի՞նչ եղավ

(օր.՝ մտքի մարդ , հավատի մարդ)

Մաշտոցի և Ս. Պարթևի կերպարներն ամբողջական դարձնելու համար պահանջում ենք տանը գրել ռեֆերատներ՝ ըստ Մ. Խորենացու «Հայոց պատմություն» մատյանի և Կորյունի «Վարք Մաշտոցի» վարքագրության։

«Սամվել» պատմավեպում կարևոր են նաև մյուս կերպարները, նույնիսկ նրանք , որոնք չեն էլ առնչվում Սամվելի հետ։ Դրանցից են Արշակ Երկրորդը և Փառանձեմ թագուհին, Բուզանդի պատմության մեջ Արշակը հզոր է ներքին ուժով, հայոց գահը ուժեղացնելու կամքով։ Սիրված է ժողովրդից։ Պատմիչի այս բնութագրականները փոխանցվել են «Սամվելում» պատկերված Արշակին։ Նա Շապուհի դավադիր քաղաքականության զոհն է։

Ամուսնու ՝ Արշակ Երկրորդի բախտից քիչ բանով է տարբերվում կինը՝ Փառանձեմ թագուհին։ Սովորողները նրան բնութագրում են որպես հայրենասեր, խելացի, գեղեցիկ և անձնազոհ կնոջ։ Դասի ընթացքում զուգահեռներ են անցկացվում նրա և «Սասունցի Դավիթ» էպոսի Ծովինարի միջև՝

Փառանձեմ թագուհի.

«Թող ես կարչեմ , թող ես ոչնչանամ, բայց Հայաստանը մնա»։

Ծովինար.

- Որ ես էն կռապաշտ թագավոր չառնեմ,
  Զամեն տի սպանի իմ պատճառով,

Աղեկն էն է, ես էրթամ,
Ուրիշ մարդու թող բան չըլնի։

Հիմնական կերպարները բնութագրելուց հետո անդրադառնում ենք այն կերպարներին, որոնք վեպում որոշակի տեղ ունեն։ Տրվում է ինքնուրույն աշխատանք, որտեղ պետք է զարգացնել աշակերտի ճանաչողական, տրամաբանական կարողություններն և ստեղծագործական ընդունակություններն ու երևակայությունը։

Կերպարները	Ե՞րբ ենք առաջին անգամ հանդիպում նրան	Ինչպե՞ս են նրան վերաբերվում մյուս կերպարները	Բնութագրել մեկ նախադասությամբ	Արտահայտել սեփական վերաբերմունքը
1. Աշխեն				
2. Տաճատուհի				
3. Հայր Մարդպետ				
4. Որմիզդուխտ				
Այլ կերպարներ				

Դասի վերջում գրատախտակին գրվում է «Որքանով փոխվեց իմ վերաբերմունքը հերոսի նկատմամբ» վերնագիրը և կիրառվում «5-րոպեանոց շարադրանքի» մեթոդը։ Սրա նպատակն է հնարավորություն տալ աշակերտներին թեմայի վերաբերյալ իրենց մտքերն ամփոփելու և արտահայտելու։

Ռաֆֆու «Սամվել» պատմավեպի կերպարներն ուսումնասիրելիս աշկերտները կարողանում են զուգահեռներ անցկացնել Ռաֆֆու ապրած ժամանակաշրջանի և մեր օրերի միջև։ Կարևորվում է հայրենասիրության արդիականությունը, նրա դերը հայեցի կրթության և դաստիարակության գործում։

Գրում են համագործակցային դասի պլան

Առարկան – Հայ գրականություն

Դասի թեման՝ Ռաֆֆու «Սամվել» պատմավեպի կերպարների ուսուցումը

Նպատակները՝

ա. Ակադեմիական

Հայրենասիրության դաստիարակում և արդիականացում: Սովորեցնել բնութագրել կերպարները: Նշել դրական և բացասական հերոսներին յուրահատուկ հատկանիշները՝ ընդգծելով հեղինակի կերպավորման արվեստին բնորոշ յուրահատկությունները:

բ. Սոցիալական

Հերոսների արարքների հոգեբանական շարժառիթները մեկնաբանելու և զուգահեռներ անցկացնելու, ինքնուրույն կարծիք հայտնելու կարողության դրսևորում: Հանդուրժողականության դրսևորում: Բանավիճելու և համագործակցային աշխատանքի հմտությունների զարգացում:

Հնարները և մեթոդները՝

«Մտագրոհ» ազատ շարադրանք, բանավեճ – քննարկում, «Բառաբաժան», փակ և բաց հարցեր…

Ուսումնական նյութեր – Ռաֆֆի «Սամվել», Մ. Խորենացի «Հայոց պատմություն», Փ. Բուզանդ, «Հայոց պատմություն», Գրականագիտական բառարան, պաստառներ, գունավոր կպչուն թերթիկներ, մարկերներ, ալբոմ, լուսանկարներ

Ակնկալվող արդյունքը –

Անկաշկանդ ելույթ ունենալու, փաստեր ներկայացնելու և տեսակետ պաշտպանելու, լսելու և բանավիճելու, ինքնուրույն անհրաժեշտ տեղեկություններ գտնելու կարողությունների զարգացում: Հետազոտական ինքնուրույն աշխատանքի մղում և գրական ճաշակի զարգացում:

Ընթացքը –

Խթանման փուլ – դասարանից պահանջվում է «Մտագրոհ» հնարի օգնությամբ թվարկել «Սամվել» պատմավեպի հերոսներին, որի նպատակն է սովորողների ուշադրությունը կենտրոնացնել նյութին, խթանել նրանց հետաքրքրությունը: Սկսում են թվարկել այն հերոսների անունները, որոնք առաջինն են գալիս իրենց մտքին:

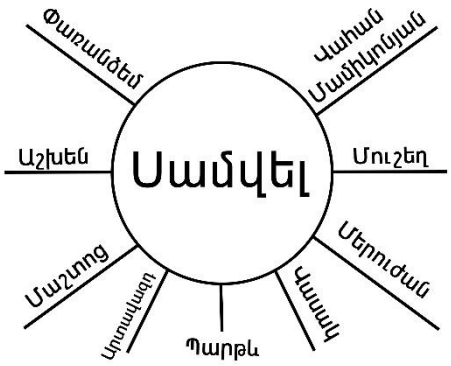

Հետո սկսում են առանձնացնել դրական և բացասական հերոսներին։

1-ին խումբը բնութագրում է դրական հերոսներին։

2-րդ խումբը տալիս է Սամվելի կերպարի բնութագիրը ըստ հերթականության.

ա) Ի՞նչ է անում հերոսը

բ)Ի՞նչ է ասում կամ մտածում հերոսը

գ)Ինչպե՞ս են ուրիշները վերաբերվում կերպարին

դ)Ինչպե՞ս է կերպարը փոխված

3-րդ խումբը Հայրենասիրությունը ձեռք բերովի է՞, թե՞ ի ծնե։

Բերել հայրենասիրության արդի դրսևորման այլ օրինակներ։

4-րդ խումբը - Ներկայացնել վեպի բացասական հերոսներին։

Աշխատանքի համար տրվում է 15 րոպե։

Դասարանին տեսակետներ արտահայտելու և քննարկումներ ծավալելու հնարավորություն է տրվում։ Վերջում հարցնել՝ ի՞նչ սովորեցին։

Կշռադատման փուլ - Այս փուլում կիրառվում է «Քառաբաժան» մեթոդական հնարը։ Յուրաքանչյուր աշակերտ ինքնուրույն լրացնում է քառաբաժան աղյուսակը։

Ի՞նչ էի տեսնում վեպը կարդալիս զգացողություններ	Ի՞նչ էի զգում վեպը կարդալիս վերաբերմունք
Կապը իրական կյանքին	Նոր վերնագիր և խորհրդանշական նկար

Որպես թեմայի ամփոփում հանձնարարել շարադրություն՝ «Իմ սիրած հերոսը պատմավեպում» վերնագրով։

Եզրականություն

Եզրափակելով «Սամվել» վեպի կերպարների ուսուցումը՝ բացահայտում ենք վեպի մի կարևոր հատկանիշ, այն է՝ վեպում նկարագրված կերպարների մեծ մասի գործունեությունը, վարվելակերպն ու վարքագիծը հեղինակի կողմից համոզիչ ներկայացնելու փաստը: Անդրադառնում ենք հետաքրքիր կերպարներին, որոնք վեպում կենդանացել են ու դարձել խոսուն կերպարներ: Այս կերպարները որպես բնավորություններ, ամբողջանում են իրենց հատուկ միջավայրում: Ցույց ենք տալիս, թե հեղինակն ինչպես է յուրաքանչյուրի հոգեբանությանն ու վարքագծին համապատասխան ոճ ստեղծել:

Գրականության ցանկ

1. Ա. Դոլուխանյան, Հայ գրականության դասավանդման մեթոդիկա, Երևան 2006
2. Էդ. Ջրբաշյան , Հ. Մախչանյան, Գրականագիտական բառարան, 1972, էջ 142

3. Ռաֆֆի «Սամվել» էջ 24, 249, Դոլուխանյան, Պատմավեպի ուսուցումը ավագ դպրոցում, Երևան 2004, էջ 27

4. Ռաֆֆի Սամվել էջ 463, էջ 287, Ս. Սարինյան, Ռաֆֆի, ՀՀԳԱԱ, Երևան 1957թ., էջ 313,

5. Պետրոսյան, Ռաֆֆի, Երևան, 1959թ. էջ 417